

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МЕДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я**

**ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ ТА
СОЦІАЛЬНІ НОРМАТИВИ В
УКРАЇНІ.
РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ
В УКРАЇНІ.**

Ст. викладач

Сміянова О.І.

Проблема сучасної соціальної політики в Україні полягає в тому, що вона знаходиться в процесі пошуку найбільш адекватної для себе моделі соціально орієнтованої держави і механізму реалізації соціальної політики. У статті 1 Конституції України вказано, *що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.*

Актуальною для сьогоднішньої України є не просто видозміна моделі соціальної політики, а здійснення спроби кардинальної зміни однієї моделі соціальної держави на іншу, тобто різкий перехід від максимально одержавленої соціальної політики до цілком лібералізованої, демократичної.

Система управління соціально-політичними процесами в Україні має досить різноманітну правову основу і ґрунтується на основних положеннях Конституції України, Кодексу законів про працю та законів, прийнятих Верховною Радою.

Першочергове значення мають наступні закони і нормативні акти, що регулюють соціальні відносини: Закони України «Про межу малозабезпеченості», «Про мінімальний споживчий бюджет», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про оплату праці», «Про зайнятість населення», «Про освіту», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону здоров'я», «Про колективні договори і угоди», «Про підвищення соціальних гарантій для трудящих» та Конвенції МОП.

Правовою та нормативною базою служать також постанови уряду, укази Президента, положення та інструкції з питань соціальної політики.

Механізм правового регулювання соціально-політичних відносин включає *систему норм* різних галузей права і *методів, форм юридичного впливу* на суб'єкти та об'єкти управління з метою задоволення соціальних потреб індивідів і забезпечення можливостей реалізації соціальних інтересів членів суспільства.

Для подолання соціальної кризи необхідна розробка єдиної і цілісної стратегії соціальної політики, яка базується на чітких соціальних нормативах та стандартах.

Соціальні нормативи — це регламентовані значення соціальних показників, що виражають систему типових вимог соціальних суб'єктів до соціальних об'єктів з метою забезпечення відтворення і розвитку суспільства як цілого, та вирішення його соціальних проблем.

Найбільш важливі групи соціальних нормативів:

I група — нормативи, що мають «природничо-наукове» обґрунтування і є найбільш об'єктивними Ці норми покладено в основу мінімального споживчого бюджету людини. Цей бюджет включає витрати на:

- 1. продукти харчування;**
- 2. одяг, білизну, взуття;**
- 3. предмети санітарії, гігієни, ліки та медикаменти;**
- 4. меблі, посуд, культтовари та інші предмети культурно-побутового господарювання;**
- 5. житло та комунальні послуги;**
- 6. культурно-освітні заходи;**
- 7. побутові послуги (транспорт, зв'язок);**
- 8. перебування дітей у дошкільних закладах;**
- 9. ведення особистого підсобного господарства.**

Найбільш важливі групи соціальних нормативів:

II група — це нормативні показники по визначенню рівня допомоги у разі нестандартних ситуацій (на поховання, у випадку травматизму, при втраті годувальника, нормативи допомоги багатодітним сім'ям тощо).

Ця група нормативів залежить від рівня розвитку економіки.

Найбільш важливі групи соціальних нормативів:

III група — це нормативи, що важко нормувати, але можна планувати:

1 – нормативи рівня здоров'я;

2 – нормативи рівня життя;

3 – нормативи тривалості життя;

4 – нормативи рівня травматизму (виробничого й побутового).

За характером задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються:

- **на нормативи споживання** — розміри споживання в натуральному виразі за певний період часу (рік, місяць, день) продуктів харчування непродовольчих товарів поточного споживання та деяких видів послуг;
- **нормативи забезпечення** — визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, установ, організацій соціально-культурного, побутового, транспортного обслуговування та житлово-комунальних послуг;
- **нормативи доходу** — розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб, що обраховується на основі визначення вартісної величини набору нормативів споживання та забезпечення.

За рівнем задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються:

- на нормативи раціонального споживання — рівень, що гарантує оптимальне задоволення потреб;

- нормативи мінімального споживання — соціально прийнятний рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, виходячи із соціальних або фізіологічних потреб;

- статистичні нормативи — нормативи, що визначаються на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення чи його окремих соціально-демографічних груп.

Соціальні стандарти і нормативи можуть прийматися і діяти на різних рівнях

- **державні соціальні стандарти і нормативи** формуються, встановлюються та затверджуються у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України за участю та погодженням з іншими сторонами соціального партнерства, діють на всій території України і є обов'язковими для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності;
- **регіональні соціальні стандарти і нормативи** формуються і затверджуються органом державної влади певного регіону України і діють у межах даного регіону;
- **місцеві соціальні стандарти і нормативи** формуються органами місцевого самоврядування при розробці та реалізації місцевих соціально-економічних програм і можуть передбачати додаткові соціальні гарантії за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- **соціальні стандарти і нормативи** галузі соціальної сфери затверджуються відповідним міністерством чи відомством, діють у межах компетенції та сфери діяльності даної галузі;
- **соціальні стандарти і нормативи підприємства** (установи) затверджуються керівними органами підприємства, діють тільки в його межах;
- **міждержавні соціальні стандарти і нормативи** прийняті державами, що приєдналися до Угоди про проведення погодженої політики у сфері стандартизації і сертифікації; міжнародні соціальні стандарти — міжнародною організацією зі стандартизації.

Державні соціальні стандарти — встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні гарантії —

встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, установлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Прожитковий мінімум — величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії**», формування державних соціальних стандартів і нормативів здійснюється за такими принципами:**

- забезпечення визначених Конституцією України соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного;**
- законодавчого встановлення найважливіших державних соціальних стандартів і нормативів;**
- диференційованого за соціально-демографічними ознаками підходу до визначення нормативів;**
- наукової обґрунтованості норм споживання та забезпечення;**
- соціального партнерства;**
- відкритості та громадського контролю при їх визначенні та застосуванні;**
- урахування вимог норм міжнародних договорів України у сфері соціального захисту та трудових відносин.**

Процес соціальної стандартизації – цілі:

- 1) забезпечення в повному обсязі рівнодоступних і якісних соціальних послуг для різних категорій населення відповідно до досягнень науки, практичного вітчизняного і закордонного досвіду;**
- 2) забезпечення взаємозв'язку систем стандартизації, сертифікації, ліцензування і контролю якості у сфері соціального обслуговування населення;**
- 3) використання соціальних стандартів при формуванні бюджетів різних рівнів і аналізу щодо їх виконання.**

Процес соціальної стандартизації – завдання:

- удосконалення механізму реалізації основних конституційних прав, гарантованих громадянам;**
- задоволення найважливіших потреб людини, збереження єдиного соціального простору держави на основі вирівнювання умов доступності споживання матеріальних благ і послуг у різних регіонах України;**
- підвищення обґрунтованості формування бюджетів, насамперед на рівні регіонального і місцевого самоврядування;**
- концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціальної політики;**
- досягнення взаєморозуміння й ефективної взаємодії між усіма учасниками системи соціального обслуговування населення — персоналом установ соціальної сфери, клієнтами цих установ, органами управління і контролю;**
- встановлення оптимальних, науково обґрунтованих вимог до обсягу (переліку), характеристики і якості соціальних послуг;**
- нормативно-технічне забезпечення контролю якості, сертифікації соціальних послуг;**
- ліцензування діяльності суб'єктів, залучених у процес соціального обслуговування.**

Згідно із Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (ст. ст. 7—15) система державних соціальних стандартів і нормативів в Україні включає:

- 1) державні соціальні стандарти у сфері доходів населення;**
- 2) державні соціальні нормативи у сфері соціального обслуговування;**
- 3) державні соціальні нормативи у сфері житлово-комунального обслуговування;**
- 4) державні соціальні нормативи у сфері транспортного обслуговування та зв'язку;**

Згідно із Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (ст. ст. 7—15) система державних соціальних стандартів і нормативів в Україні включає:

- 5) державні соціальні нормативи у сфері охорони здоров'я;**
- 6) державні соціальні нормативи у сфері забезпечення навчальними закладами;**
- 7) державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами культури;**
- 8) державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту;**
- 9) державні соціальні нормативи у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування .**

Державні соціальні стандарти у сфері доходів населення встановлюються з метою визначення розмірів державних соціальних гарантій усфері:

- оплати праці,**
- виплат за обов'язковим державним соціальним страхуванням,**
- права на отримання інших видів соціальних виплат і державної соціальної допомоги та їх розмірів.**

Державні соціальні нормативи у сфері соціального обслуговування

встановлюються для визначення розмірів державних гарантій соціальної підтримки інвалідів, осіб похилого віку, дітей, які залишилися без піклування батьків, та інших осіб, які потребують соціальної підтримки.

З цією метою визначаються:

- перелік послуг, які надаються закладами соціального обслуговування і фінансуються за рахунок державного та місцевих бюджетів і соціальних фондів;**
- норми соціального обслуговування пенсіонерів, інвалідів та дітей, які перебувають на утриманні держави;**
- норми харчування та забезпечення непродуктовими товарами у державних і комунальних закладах соціального обслуговування.**

Державні соціальні нормативи у сфері житлово-комунального обслуговування встановлюються з метою визначення державних гарантій щодо надання житлово-комунальних послуг та розмірів плати за житло і житлово-комунальні послуги, які забезпечують реалізацію конституційного права громадянина на житло.

До їх числа належать:

- **гранична норма оплати послуг з утримання житла, житлово-комунальних послуг залежно від отримуваного доходу;**
- **соціальна норма житла та нормативи користування житлово-комунальними послугами, щодо оплати яких держава надає пільги та встановлює субсидії малозабезпеченим громадянам;**
- **показники якості надання житлово-комунальних послуг.**

Державні соціальні нормативи у сфері транспортного обслуговування та зв'язку включають:

- норми забезпечення транспортом загального користування;**
- показники якості транспортного обслуговування;**
- норми забезпеченості населення послугами зв'язку.**

До державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я включаються:

- перелік та обсяг гарантованого рівня медичної допомоги громадянам у державних і комунальних закладах охорони здоров'я;**
- нормативи надання медичної допомоги, що включають обсяг діагностичних, лікувальних та профілактичних процедур;**
- показники якості надання медичної допомоги;**
- нормативи пільгового забезпечення окремих категорій населення лікарськими засобами та іншими спеціальними засобами;**
- нормативи забезпечення стаціонарною медичною допомогою;**
- нормативи забезпечення медикаментами державних і комунальних закладів охорони здоров'я;**
- нормативи санаторно-курортного забезпечення;**
- нормативи забезпечення харчуванням у державних і комунальних закладах охорони здоров'я.**

До державних соціальних нормативів у сфері забезпечення навчальними закладами включаються:

- перелік та обсяг послуг, що надаються державними і комунальними закладами дошкільної, загальносередньої, професійно-технічної та вищої освіти;
- нормативи граничного наповнювання класів, груп та співвідношення вихованців, учнів, студентів і педагогічних працівників у навчальних закладах;
- норми матеріального забезпечення навчальних закладів та додаткових видів соціального і матеріального забезпечення учнів.

До державних соціальних нормативів у сфері обслуговування закладами культури включаються:

- перелік та обсяг безоплатних послуг які надаються населенню закладами, підприємствами, організаціями та установами культури;**
- показники якості надання населенню послуг закладами, підприємствами, організаціями та установами культури;**
- нормативи забезпечення населення закладами, підприємствами, організаціями та установами культури.**

До державних соціальних нормативів у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту включаються:

- перелік та обсяг безоплатних послуг, які надаються населенню закладами фізичної культури, спорту, а також дитячо-юнацькими спортивними школами;
- нормативи забезпечення населення закладами фізичної культури та спорту.

До державних соціальних нормативів у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування включаються:

- нормативи забезпечення населення побутовими послугами;**
- показники якості надання побутових послуг;**
- нормативи забезпечення торговельною площею та місцями у закладах громадського харчування;**
- показники якості та безпеки товарів і послуг підприємств громадського харчування.**

Державні соціальні гарантії

Основні державні соціальні гарантії встановлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень.

До числа основних державних соціальних гарантій включаються:

- мінімальний розмір заробітної плати;**
- мінімальний розмір пенсії за віком;**
- неоподатковуваний мінімум доходів громадян;**
- розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.**

Основні державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, не можуть бути нижчими за прожитковий мінімум, установлений законом.

Виключно законами України визначаються:

- мінімальний розмір заробітної плати;**
- мінімальний розмір пенсії за віком;**
- неоподатковуваний мінімум доходів громадян;**
- величина порогу індексації грошових доходів громадян;**
- пільги щодо оплати житлово-комунальних, транспортних послуг і послуг зв'язку та критерії їх надання.**

Законами України з метою надання соціальної підтримки населенню України в цілому та окремим категоріям громадян встановлюються **інші державні соціальні гарантії, додаткові державні гарантії щодо:**

- рівня життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;**
- рівнів оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, які фінансуються з бюджетів усіх рівнів;**
- стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів;**
- індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін;**
- надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування, забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.**

Державні соціальні гарантії є обов'язковими для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності.

Органи місцевого самоврядування при розробці та реалізації місцевих соціально-економічних програм можуть передбачати додаткові соціальні гарантії за рахунок коштів місцевих бюджетів.

У 2020 році прожитковий мінімум становитиме:

- на одну особу в розрахунку на місяць: із 1 січня - 2027 гривень, із 1 липня - 2118 гривень, із 1 грудня - 2189 гривень;**
- для основних соціальних і демографічних груп населення:**
 - а) дітей віком до 6 років: із 1 січня - 1779 гривень, із 1 липня - 1859 гривень, із 1 грудня - 1921 гривня;**
 - б) дітей віком від 6 до 18 років: із 1 січня - 2218 гривень, із 1 липня - 2318 гривень, із 1 грудня - 2395 гривень;**
 - в) працездатних осіб: із 1 січня - 2102 гривні, з 1 липня - 2197 гривень, із 1 грудня - 2270 гривень;**
 - г) осіб, які втратили працездатність: із 1 січня - 1638 гривень, із 1 липня - 1712 гривень, із 1 грудня - 1769 гривень.**

Розміри мінімальної зарплати у 2020 році:

- у місячному розмірі: з 1 січня - 4723 гривні;

- у погодинному розмірі: з 1 січня - 28,31 гривні.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!